

АзәРБАҖЧАНЫН Бәхтияры

САБИР РУСТЭМХАНЛЫ

ӨМРҮН ПАЙЫЗЫНДА

Бәхтијар Ваһабзәдә јарадычылыгына дәличесинә бир вурғулугла башланнлар да вар, нисбәттен сојуг јанашанлар да. Биринчиләрин сајы иккىнчиләрдән мұтајисәјекәлмәз дәрәчәдә чохдур. Оны севән охучулар бу сәлкүннин көкү, мајасы барада мұхтәлиф чур, мұхтәлиф сөвниједән даныша, шаирин поетик ғұдрати, еллик нұфузу, јарадычылыг жолунан дүзқұнлују нагында јұзлорда чидді, инандырысы мисал, дәлілсүбтүб кәтире биләрләр.

Охучуларын фикир чакишимәләрінә һакимлик етмәк олмаз, бу чур мұхтәлифлік тәбидир вә құлланаңғанда әдәбијатымызын хеиринәдир. Лакин охучу фикрини бир кәнара ғојуб. Бәхтијар Ваһабзәдәнин јарадычылыгына бир әдәби нағиса кими јанашсағ, истәр-истемәз, онун сон ийирми-отуз илде ҳалтыймызын ичиттаман-әдеби фикринде оյнадыры ролдан данышмалы олурug. Бу, бүтүн айры мұнасибатләри көлкәде гојан вә јарадычылығын, бәдии фикир мәнсүлларынын ән чәтиң сынаг мәjdандыры. Бәхтијар Ваһабзәдә, бир шаир кими, ел-оба гарышына узғар өткішмешдір вә чамаата пәрдәсиз-филансыз, позасыз, сомими бир севки илә мұраачат етимишdir; јарадычылығы халта илаһи бир инамма долудур вә бу инам онун сәнэткар тәлејиндә башшылақ рол ойнамышдыр. Жүхуда гыштырын адамлар кими һеч ким тәрәфинден еши-дилмөжәр, сәси һеч бир әкес-сәда доғурмајан җазарлар да вар. Лакин Бәхтијар Ваһабзәдәнин сәснинә һәмиси сас верибләр. О, бир жох, бир нечә әнсил охучунан вәтәндәш кими јогрулуб-догулmasында һеч бир төрөз илә өлчүла билмәжән иш көрүб, әдәбијатымыздық бейжүк халг мүэллімләринин ишинин да-вам етдиrmәjә өткішлік. Сон ониллеккәрде мили шүүрүн сафлашмасы вә формалашмасында, халғын өз ичинде тәзәдән догулmasында Бәхтијар Ваһабзәдә јарадычылығы өвәз-сиз иш көрүб. Мәнчә, сәнэткар учын бүндән бейжүк хөшбахт-лик ола билмәз!

Мұасир ше'r һагында сөһбәтләрдә публистика ифадә-си, адәтән, ики мә'нада ғәбул едилir. Ше'rдә поетик башланычы, бәденилек мајасыны гурбан вериб, һеч бир емосионал

вә интеллект жүкү олмайған фикрин бирбаша, чылпаг шәкилдә ифадәси, пис мә'нада публистика кими рәддә олунур. Лакин көкү күтә илә, елликә бағы олан бу аңлајынын бирбаша, нәрфи мә'насы да көстәрір ки, публистика мәнијәт-чә поезияja жад дејіл; халға мұрачәттір, һоят һагында, ичтимаи вә мә'нәнен проблемләр барда вахтында, өсаралтә даныша билмәкдир. Һансы заманда, һансы шәраигдә ѡран-масында асылы олмајарад асл ше'rин дә эң мүнүм вәзиғеләрніңдән бири слә күтәрә, халғын фикир вә дүйгүларына тә сир көстәрмәкдир. Белә вәзиғе соҳа вахт ше'rдән, публистикада олдуғу кими, фалылғы, мұбаризлик, күчүл вәтәндашлығ пафосу, айдын вә барышмаз мөвге, дүниа вә инсан һагында һамы үз-үзә даныша билмәк бачарыбы тәләб едир. Поезијамызын бүтүн тарихи боју мұшаһидә олунан, қаһ дидактика, қаһ да трибуна ше'rләр шәклинде өзүнү көстәрән бу хәтт идиңкі деңвә да ше'rимизин ән жаҳы јарадычыларынын әсәрләрніңдә давам вә инкишаф етдирилir; лакин һәр шаирин гәлемдинде һөллүни бир чүр тапыр, дејік ки, Рәсүл Рзынын јарадычылығында сон дәрәчә конкрет, милли рәнкеләрде үмүмшашаған фолсафи дујумларын сыхи ғовушуғу, көзәл өзөләнмәләрін вә бир-бирини тамамламасы шәклинде өзүнү көстәрірс, Мәммәд Аразын јарадычылығында бу құнун охучусунун емосионал вә ағыл сөвнијәсисиңиң соҳа дөгма олан бир сәмими һәрәраттә, чылғын еңгизасла, дилиминин ән жени поетик гаттарларын үајарлы бир образлылығын ашқара өткішсә, Бәхтијар Ваһабзәдәнин ше'r вә поемаларында әлемијәт һадисаләрнин, инсан һиссләрнин мәнијәттенин аchan поетик тәзәдлар сиңсиләсі, һиссләрін вә дүшүнчәләрін дамии өткішләшмасы, инкарь вә тәзәдән догулмасы шәклинде мұшаһидә олунур.

Охучулара чатдырылан бу китаб шаирин поетик тәрчү-меңи-налының жени сәнғиғесидир. Бир охучу кими, мәнән ән соҳа хөш кәлен будур ки, бу сәнғиғедә, өмрүн бу мәрһәләсіндә дә Бәхтијар Ваһабзәдә өзүнә садиғидир, һәғигетин, әзәдләр-ғын, әючилийн, жер үзәріндегі әмин-аманатылығын мұчаһиди вә тәрәннүмчүсүдүр. Инсанын мә'нәвін учалығы бу китабда да халғын бүтөвлүjү, мұстәғиллиjи, чисмани вә мә'нәвін әсәрт-дән хиляс олмаг һагы илә паралел, сых ғовушуғ шәкілдә верилемши, шаирин поетик мәрмәнның чанына вә рүнуна чөврилмишшидир. Инсан вә онун әлемијәтдәкі жери, халғ вә онун Жер үзәріндегі мөвгеji... Бу ики мәсәлә мүәллиғин пое-тик фикир дүнjasынын ики гүтбүдүр. Бу гүтбләр арасында иса бүтүн өткішләрләр илә, севки вә сәәдәт ахтарышлары илә, тәрәндүдүл вә өзәләрләр илә бизә дөгма олан бир фәрд, шәксүйәт дајаныр.

Китабын лирик гәһрәмәны, өз һәјат мөвгәји илә, елә илк тапшышлыдан бејүк инам, руһи вә мә'нәви яхының һиссес докурул.

Әкәр Бәхтијар Ваһабзәдәнин јени китабының эсас поетик мәрәмәнина гысака ifадә стмә лазым кәлсәјдә, дејәрдик: мә'налы яшамага ҹарырыш!

Олумдән горхмајан де кимдир, де ким?
Мә'насыз яшәмәг ондан горхулу...

Әлбәттә, мә'налы яшамаг мұхтәлиф чүр вә бә'зән дә бир-бирина зинд изаһлара жатан сезудур. Яшамағын мә'насыны һәро өз дүнијәкөрүшүн вә ичтимам идеалларына уйгун баша дүшүр. Бәхтијар Ваһабзәдә қәрә сонрадан пешманчылыг дөгүрмәјан, ләјәгәттә яшајыш жалның о вахт мүмкүндүр ки, инсан өз өмрүн бејүк идеаллара бағлайыр, өвләде олдуғу халғын, устундың кәэздүй торғанын мәнәнефийни өз шәхси мәнәнефийнән жүксә тутур, учалыға, камиллијә чан атыр, һаттын, әдалеттін жолунда һәр шеји турбан вермәјә назырыр. Мәңгүз буна қәрә дә о, өзүнү «үмид шаири» адландырып вә «Пајыз дүшүнчәләрүнин» бүтүн поетик руһунда бир баһар тәрәвети, қончылук үмидын вар.

Мә'налы яшамаг! Бу сеззәр инсан аид оланда—көзәллик, халға аид оланда—шәрәф вә гәһрәмәнлыг кими сәсленир. Мұхталиф заман вә яш белүмләрдиндә дә, севки сынагаларында да, борч дүјгүсүнүн ҹагладыры анларда да бу тәләб күчтүлдүр вә һәр дәфә јени рәнкеләр, жени чаларлар газаныры, охуу фикринди дә жени гаттарла, жени үүргүләре дөгүр кениншләндирir.

Шаир көстәрир ки, мә'на, көзәллик, ләјәгәт пај кими вेरилмир, ону газаммаг лазымдыр: севкіда—сәдагәтә, ел-оба гарышында—фәдакарлыгыла... Буна қәрә дә шаириң дезүмсүз, асаби сасидәкі сартлик биз тәбии көрүнүр. Чүнки о, һәмиша «есарәт», һатсызлыға, нөкәрчилијә дезүмүн «гузу сакитлийнин»—јәнин мә'нәви өлүмүн барышмаз дүшмәни кими чыхыш едир. Бу бахымдан да Шәһријара мурачиэтлә деди: «Өз һаттына бикзиң олан Бәхтијар олмаз!» сеззәр, әслинде, онун бүтүн жарадычылыг жолуна ишүү салыр.

Вахт өлчүләри, көруш вә айрылы өлчүләри, сәрһәд өлчүләри... Бәхтијар Ваһабзәдәнин жарадычылыгы инсанын мә'нәви вә ичтимам бүтөвлүзүнән мане олан һәр чүр ҹәпәрләрә гарышы үсән поезијасыдыр. Бу, китабдакы бир чох шә'рә күчлү вәтәндашлыг пафосу ашыламышыр вә шаириң бу күнүн надисәләрине неча һәссаслыгы чаваб вердијини, өз халғынын кечимиши вә кәләчәжи ила неча сыйх олдуғуну бир даһа көстәрир.

Өмрүмүзү қүнә, ая бөлмүшүк,
Мин аруја, мин диләјә бөл көрүм.

Белә дүшүнчә тәрзи Б. Ваһабзәдә учын чох сәчијјәвидир вә бу күнүн үмүми һавасына уярлыдыр...

Әмрүн мә'насыны, һәјат жолларында газандығымыз вә итиридијимиз шејләр арасындағы нисбәтләри ахтаран шаириң гарышында жени-жени суаллар чыхыры. Бәхтијар Ваһабзәдәнин поезијасында он илләр боју давам едән фикир чарышмаларынын, мә'на ахтарышларынын, кәңчилек еңтирасынын көкү ду бурададыр.

«Әмрүр жолым—ичимдәки вурушларым!» Бу да әмрүн мә'насының кәзән мүәллифин кәлдији нәтижәләрдән биридир. Мараглыдыр ки, шаир үрәјиндәки вурушлар кәсқинләшдикчә поезијанын гәләбәләри чохалыры, удузулан раһатлыгы, чансағлығыса, газанылан ше'рин жени поетик зирвәләридир, мә'нәви өлүмсүзлүкдүр...

Китабдакы «Атылмышлар» поемасы тәкчә Бәхтијар Ваһабзәдәнин жох, умумијәтта, мусыр Азәрбајҹан ше'ринин угурул аддымы саялымалыдыр.

Бир мәгамда бирләшән сүжет хәтләри, һәјатын бир мөвгедән саф-чүрүк едилен ајры-ајры гатлары—Бәхтијар Ваһабзәдә жарадычылыгына хас олан драматизмы, поетик вүс'әти, күчлү вәтәндашлыг пафосуну, чанлылыгы бир даһа парлаг шәклидә нүмајиш етдирир...

Китаб «Пајыз дүшүнчәләрү» адландырылышыдыр. Соң ше'рлөрини вә мұхтәлиф вахтларда жаздыры өн яхшы әсәрләrinи әнатә едән бу мәмәү өмрүн жеткин яшенинда, барлыбыәрләни илләринде мүәллифин өзүнә вә охучусуна үзәғалыгыла вердији несабат кими сәсленир.

Гүдәртли шаиризини жени ше'рләр топлусу бир даһа нүмајиш етдирир ки, мусыр дөврә халғын талејинә жанмайын, ел-обаға һәнгигетин жолуна нишан вермәјән, битәрәф, либерал јол тутан, фикир јохсулулугуну жаланчы заһири парылтылар архасында кизләдән поезија—кучсуз, қәрәксис поезијадыр. Әдәбијаттын идея вә проблемлори һәмиша халғын талејиндан дөгүр. Бәхтијар Ваһабзәдә исә өз жарадычылыгында халғын үрәјиндәки «сары симә» тохунағы бачарыр.

«Пајыз дүшүнчәләрү» («Жазычы», 1981) китабына өн сөз.